

## Illegale pers

In de eerste twee hoofdstukken van dit deel hebben wij wederom op verscheidene plaatsen de illegale pers geciteerd; het dunkt ons zinvol, dit ook in de volgende hoofdstukken te doen. Het gaat in deze paragraaf dan ook niet om de standpunten waarmee de illegale bladen van diverse richtingen op de actuele gebeurtenissen reageerden, het gaat om die pers in haar algemeenheid (haar technische en organisatorische problemen komen eerst in ons volgende deel aan de orde) en om de moeilijkheden en conflicten die zich bij enkele van de grootste bladen voordeden.

Wat dat eerste betreft, willen wij er, om te beginnen, in het voetspoor van Lydia Winkel<sup>1</sup> op wijzen dat het aantal verschillende illegale bladen eind '42 geringer was dan eind '41: 96 in plaats van 120. Mej. Winkel heeft die daling aan twee factoren toegeschreven: in de eerste plaats verdwenen *Spartacus* en het *Bulletin van het MLL-Front* die met hun talrijke nevenedities door de begin '42 opgerolde groep-Sneevliet uitgegeven waren; in de tweede plaats werd de productie van een aanzienlijk aantal kleine gestencilde illegale bladen gestaakt doordat de samenstellers constateerden dat van de grote, gedrukte bladen steeds meer exemplaren in omloop kwamen.

Wat voor bladen waren dat?

In ons vorige deel wezen wij er op dat tot in de zomer van '42 de meeste illegale bladen uit de socialistische, links-socialistische en communistische hoek kwamen met als belangrijkste uitzonderingen *Slaet op den Trommele* (liberaal) en *De Geus onder studenten*; dat laatste blad zal in dit deel nog ter sprake komen. In de eerste jaren van de bezetting was confessioneel Nederland in de sector van de illegale pers zwak vertegenwoordigd met als enige meer bekende uitzondering het 'eerste' *Vrij Nederland*. In de periode die wij thans beschrijven, kwam daar evenwel wijziging in: eind december '42 verscheen het eerste specifiek katholieke landelijke illegale blad, *Christofoor* – voortzetting van een plaatselijk verzetsblad dat door de secretarie-ambtenaar L. F. W. Jansen van de zomer van '42 af in IJsselstein uitgegeven was, en begin '43 kwam het tot de oprichting van het grote gereformeerde verzetsblad *Trouw*.

Eind '42 waren *De Waarheid* (gestencil) en *Vrij Nederland* en *Het Parool* (beide gedrukt) nog steeds de meest verbreide illegale bladen, zij het dat de oplage van *De Waarheid* door het grote aantal arrestaties in communistische kring teruggelopen was. Ook van *Het Parool* dat het in '42 uitzonderlijk moeilijk kreeg, daalde het aantal exemplaren dat in circulatie kwam; eind '42

<sup>1</sup> (RvO) L. E. Winkel: *De ondergrondse pers 1940-1945* (1954), p. 24.